

Komunikacija djece u igri u dobi od 4 do 6 godina

Janjoš, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:401514>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

KRISTINA JANJOŠ
ZAVRŠNI RAD

KOMUNIKACIJA DJECE U IGRI U DOBI
OD 4 DO 6 GODINA

Petrinja, srpanj 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)

PREDMET: Uvod u komunikologiju

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Kristina Janjoš

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: Komunikacija djece u igri u dobi
od 4 do 6 godina**

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Mario Dumančić

SUMENTOR: prof. Ana Valjak Čunko

Petrinja, srpanj 2017.

Prije svega veliko hvala mojoj sumentorici, prof. Ani Valjak Čunko koja je pokazala veliki trud oko nastajanja ovog završnog rada te na ukazanom razumijevanju oko svih poteškoća koje su stajale na putu.

Hvala mojim roditeljima i bratu koji su me naučili da upornost vodi k ostvarenju cilja te su mi bili oslonac kroz moje odrastanje.

Hvala mojim prijateljima koji su mi uz obitelj bili najveća podrška i koji su vjerovali da mogu čak i ono od čega sam u pojedinim trenucima i sama odustala.

SADRŽAJ

Sažetak	4
Summary	1
Uvod	3
Razvoj djeteta od 4 do 6 godina	4
Igra i komunikacija kroz igru	6
Pravila.....	9
Zadana igrovna interakcija	9
Komunikacija	10
Verbalna komunikacija djece u igri.....	11
Razvoj govora.....	11
Govor kao značenjsko sredstvo	12
Odnos i suradnja među djecom	15
Neverbalna komunikacija.....	16
Držanje tijela	16
Gestikulacija.....	17
Izraz lica	17
Dodirivanje.....	18
Neverbalni signali u igri	18
Uloga odgajatelja u komunikaciji.....	20
Zaključak	21
Literatura	24
Popis slika	26
Autobiografska jedinica	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	28
IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA	29

Sažetak

Kada se nalaze u grupi vršnjaka djeca na različite načine iskazuju svoje potrebe, osjećaje, misli, želje i interese koristeći se verbalnom i neverbalnom komunikacijom. Budući da je igra osnovna i temeljna aktivnost djeteta kroz nju djeca razvijaju svoj govor i verbalnu komunikaciju te usavršavaju čitanje neverbalnih signala koje dobivaju iz svoje okoline. Djeca se također kroz igru razvijaju te zadovoljava svoju potrebu za druženjem, jačaju samopouzdanje, oslobađaju se frustracija, prerađuje svoje doživljaje i uče o svojoj okolini i fenomenima koji ih okružuju.

Tema ovog rada je analizirati komunikaciju djece u igri u dobi od 4 do 6 godina te kako djeca kombiniraju u igri verbalne i neverbalne elemente komunikacije. Usporedbom literature istražila sam karakteristike verbalne i neverbalne komunikacije, razvoj djece u dobi od 4 do 6 godina, važnost igre i komunikacije u igri te na koji način čitati neverbalne signale koje nam djeca svakodnevno šalju. Kako bismo imali što kvalitetniju pedagošku praksu te ostvarili kvalitetnu komunikaciju s djecom putem koje ćemo dobiti uvid u njihovo emocionalno stanje, potrebe i stavove bitno je pravilno tumačiti neverbalne znakove i signale koji se odvijaju u igri, znati mogućnosti djetetova govora te karakteristike djetetova razvoja obzirom na dob.

Ključne riječi: komunikacija, dijete, igre, razvoj djeteta

Summary

Being in a group of peers, children show their needs, feelings, thoughts, desires and interests in various ways, using verbal and non-verbal communication. Since playing is the basic and fundamental activity of a child, through which children develop their speech and verbal communication and improve understanding of non-verbal signals they get from their environment. Children develop by playing and so satisfy the need for socialization, strengthen their confidence, release the frustration, process their experiences and learn about their environment and the phenomena surrounding them.

The subject of this paper is to analyze the communication of children playing, aged 4 to 6, and to see how the children combine verbal and non-verbal elements of communication while playing. Characteristics of verbal and non-verbal communication, development of children aged 4 to 6, importance of playing, communication while playing and the way of reading non-verbal signals children send to us on a daily basis have been researched by comparing the literature available. In order to have quality pedagogical practice and to achieve quality communication with children which is an insight into their emotional state, needs and stances, it is important to properly read non-verbal signs and signals children send while playing, to know the possibilities of child's speech and the development characteristics considering their age.

Keywords: communication, child, playing, child development

Uvod

Ljudska komunikacija vrlo je složen proces slanja i primanja informacije koja omogućava ljudima razmjenu znanja, stavova i vještina. Budući da čovjek najveći dio vremena provodi komunicirajući poželjno je da tokom komunikacije bude pristupačan, snalažljiv i odgovoran. Ljudska komunikacija dijeli se na verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Verbalna komunikacija obično podrazumijeva govor i pisanje, dok neverbalna komunikacija uključuje ton, izraz lica, pogled, položaj i pokret tijela, geste i fizički izgled, a za pravilno oblikovanje i razumijevanje poruke jednako su važni njezini verbalni i neverbalni elementi (Pease, 2007).

Osnovni i jednostavni oblik verbalne komunikacije je govor. On se razvija zahvaljujući genima, želi za komunikacijom, sposobnostima mišljenja te poticajima iz okoline. Verbalno izražavanje može biti u obliku zapovijedi, instrukcija, pitanja i informacija. Neverbalna komunikacija igra veliku ulogu u interpersonalnoj komunikaciji jer prati ono što pojedinac govori i služi kako bi se naglasile određene misli. Često se percipira kao komunikacija bez riječi, a uključuje vidljive znakove kao što su geste povezane s govorom, držanje tijela, učinke dodira, ekspresiju emocija na licu i kontakt očima (Pease, 2007).

Dijete, kao i svaki čovjek, najveći dio vremena provodi u komunikaciji sa svojim vršnjacima i svojom okolinom. Budući da je dijete homoludens, odnosno biće koje se igra, ono upoznaje sebe kroz igru tj. uči čineći i međusobno surađujući. Igra je integralni dio života i stvaralaštva svakog djeteta. Ona je temelj dječjeg razvoja, njegovih tjelesnih, intelektualnih i socio-ekonomskih sposobnosti (Slunjski, 2013). Kroz igru dijete se razvija te stječe nove pojmove o sebi, svojoj okolini i fenomenima koji ga okružuju (Slunjski, 2013). Sve što nauči u najranijem djetinjstvu ostaje kao kvalitetno znanje za kasnije godine života. Igrom dijete uči na pokušajima i pogreškama, eksperimentira s različitim materijalima, postupcima i sredstvima. Kod djeteta se razvija osjećaj sigurnosti, samopoštovanja, samostalnosti, samokontrole, socijalizacije i komunikacije (Suzić, 2006). Igra je u suštini komunikacija odnosno socijalna interakcija, a kako bi bila kvalitetna i produktivna važno je djecu od malih nogu učiti pravilima, granicama i temeljnim vještinama koje će im pomoći u kasnijoj komunikaciji (Duran, 1995). Svako dijete ima potrebu za komunikacijom, a ta potreba postaje značajnija kada djeca krenu pohađati dječji vrtić i kad se počinju na drugi način upoznavati s okolinom, komunicirati sa svojim vršnjacima u vrtiću te baviti se različitim sredstvima i materijalima.

Komunikacija pomaže djetetu da razvije govor i da se njime nauči koristiti, a zadaća odgajatelja je da mu osigura poticaje kojima će se to ostvariti (Velički, Katančić 2011). Dječju igru uistinu treba razumjeti te djecu treba pohvaliti ukoliko nešto dobro naprave. Odgajatelji i roditelji trebaju prepoznati djetetov potencijal te im trebaju pomoći da ga kreativno i svrsishodno iskoriste. Treba promicati igraće aktivnosti vezane za sve aspekte djetetova razvoja, a pred djecu je važno staviti problem kako bi ga oni samostalno ili skupno riješili te ostvarili komunikaciju bilo verbalnu ili neverbalnu (Duran, 1995).

Upravo u želji da jednog dana djeci s kojom ću raditi osiguram adekvatne materijalne uvjete i dobar govorni uzor, koji su neophodni za pravilan razvoj govora, proizlazi interes i motivacija za odabranu temu. Proučavajući literaturu bilo mi je važno otkriti kako djeca uče i komuniciraju te što znače neverbalni znakovi koje svakodnevno nesvjesno upućuju svojoj okolini kako bi kasnije u praksi imala sposobnost prepoznavanja i čitanja istih. Poznavanje govornih mogućnosti djece neophodna je kompetencija dobrog odgajatelja. Kroz komunikaciju djece u igri moguće je prepoznati ukoliko se dječji govor ne razvija pravilno te je moguće pravilno reagirati što može biti od ključne važnosti za daljnji djetetov život. Svaka buduća odgajateljica trebala bi se pozabaviti temom komunikacije djece jer niti jedna dječja aktivnost ne prolazi bez njihove međusobne komunikacije te je vrlo važno poznavati njihove govorne mogućnosti i signale koje šalju u interakciji s nama, okolinom i vršnjacima.

Razvoj djeteta u dobi od 4 do 6 godina

Osjećaj sigurnosti, doživljavanje izraza ljubavi, dobivanje priznanja kao i stjecanje različitih iskustava temeljne su potrebe ključne za normalan razvoj djeteta. Svako razvojno razdoblje ima svoje specifičnosti po kojima se razlikuje od ostalih razdoblja djetetova života te je bitno naglasiti kako se razdoblja ne smiju preskočiti jer jedno vodi ka drugome, a na roditeljima i odgajateljima je prepoznati ih i adekvatno reagirati na promjene djece. Najznačajniji razvojni skok kod djece događa se između četvrte i pete godine djetetova života, a na njega uvelike utječu okolina, navike i rutina života te integracija u društvu (Findak, 1995).

Razvojem motoričkih sposobnosti, četverogodišnje dijete postaje sve samostalnije i neovisnije (Pulkkinen, 2008). Četverogodišnjaci vole sortirati stvari, posebno slične predmete, a to je dobar način pomoću kojeg uče o bojama, oblicima, veličinama, brojevima i suprotnostima. Iznimno je važno da dijete ove dobi ima pravila koja u specifičnim granicama određuju njegova ponašanja i kretanje, a upravo mu ta pravila pružaju osjećaj sigurnosti te ga usmjeravaju na učenje samokontrole i discipline (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004). S četiri godine dijete počinje pokazivati brigu za tuđe osjećaje i pokušava utješiti nekoga tko je tužan ili uzrujan (Pulkkinen, 2008). Osim suosjećanja s ljudima koje vidi, dijete u ovoj dobi pokazuje empatiju i za ljude o kojima se priča, primjerice o teti ili baki koje se trenutno ne nalaze u njegovoj prisutnosti. U četvrtoj godini života opada strah od poznatih no raste strah od divljih životinja, mraka i samoće (Pulkkinen, 2008). Ljutnja se javlja zbog prepreka i teškoća u igri. Što djeca u ovoj dobi više govore sposobnija su za pokazivanje empatije i izražavanje vlastitih osjećaja. Djeca postaju sve znatiželjnija te postavljaju sve više pitanja (Slunjski, 2013). Počinju shvaćati uzročno-posljedične veze, a njihova mašta postaje sve bujnija i kreativnija. Nerjetko se javlja ljubomora, sebičnost i nestrpljivost pri čemu im je važno objasniti pravilo da što više budu dijelili s drugima, to će drugi više dijeliti s njima (Smiljanić - Čolanović, Toličić, 1966). Fizički dijete postaje aktivnije i spretnije u aktivnostima poput hodanja, trčanja, skakanja i penjanja (Findak, 1995). Voli koristiti stvari i rekvizite u igri, glumiti, smišljati različite scenarije i priče te baviti se sportskim aktivnostima (Findak, 1995). U petoj godini dijete osjeća sram, zabrinutost, razočarenje ali i zavist. Javlja se i strah od nesretnih slučajeva, bolesti, duhova, lopova te strah da se majka neće vratiti kući. Sa šest godina dijete sve rjeđe ima ispade bijesa te sve

uspješnije kontrolira izražavanje emocija. Postaje svjesno samoga sebe, ljudi koji ga okružuju te svoje okoline (Starc i suradnici, 2004). Kako su sva djeca individue za sebe u istim ili sličnim situacijama reaguju na drugačije načine (Smiljanić - Čolanović, Toličić, 1966). Od četvrte godine dijete postaje aktivnije, snalažljivije i spretnije (Starc i suradnici, 2004). Važno je napomenuti kako će biti sretnije ako je motorički spretno jer dijete procjenjuje samog sebe u odnosu na drugu djecu, a motorička spretnost pružit će mu pozitivne osjećaje važnosti i podići mu samopoštovanje (Vučinić, 2001).

Igra i komunikacija kroz igru

Igra se javlja relativno kasno u evoluciji te je učestalija, složenija i dugotrajnija kod razvijenih vrsta. Jedna je od osnovnih ljudskih aktivnosti. Davno je uočeno da je čovjek homoludens – biće koje se igra. Sretno djetinjstvo ne može se zamisliti bez svakodnevne igre i druženja s vršnjacima (Huizinga, 1992). Igra je dječja praksa odnosno slobodno djelovanje koje je izvan realnog života no zaokuplja igrača i on u njoj uživa, osjeća se zaštićeno i ugodno (Huizinga, 1992). Kroz igru, koja je pravilno vođena od strane odgajatelja ili roditelja, dijete se priprema za odrastanje te uči kako uspostaviti zdrave socijalne kontakte s vršnjacima ili odraslima, kako se ispravno ponašati u novim i nenadanim situacijama te kako izbjeći konflikte u kontaktima sa drugom djecom ili kako ih mirnim putem riješiti (Mahmutović, 2013). U igri dijete zadovoljava svoju potrebu za druženjem, jača samopouzdanje, oslobađa se frustracija, prerađuje svoje doživljaje, misaono i motorički se razvija, socijalno sazrijeva te iskazuje svoje želje, misli, osjećaje i doživljaje (Duran, 1995, Šagud i Petrović-Sočo, 2001, Šagud, 2002, Pećnik i Starc, 2010). Igra je zapravo dječja realnost te kroz nju oponašaju odrasle, njihove postupke i njihov svijet. Djeca igrom simuliraju stvarnost i na svoj dječji način djelotvorno uče i objašnjavaju si događaje iz vlastitog života (Suzić, 2006). Igra je integralni dio života i stvaralaštva svakog djeteta, a budući da kroz nju stječe prve pojmove o sebi i svojoj okolini valja ju graditi na zdravim temeljima koji će kasnije biti poticaj za uspješno i nesmetano učenje i otkrivanje svega onoga za što je dijete zainteresirano. Djeca u procesu igranja neprestano prihvaćaju uloge u međusobnim odnosima, spontano aktiviraju svoju kogniciju i puštaju mašti na volju što potiče njihovu kreativnost i dovodi do veće uspješnosti u daljnjem životu. Igra je povezana sa svim područjima ljudske djelatnosti u kojima je potrebna kreativnost – s kulturom, umjetnošću, znanosti, sportom. Dijete će u igri svemu dati odgovarajući smisao. Riječi i predmeti dobivaju nova značenja i funkcije. Kroz

igru dijete bolje upoznaje sebe, život okoline, te svojim djelovanjem uljepšava, dinamizira i humanizira okolinu u kojoj se nalazi. Današnje igre u sebi nose utjecaj suvremenog društva, tehnologije i kulture u kojoj nastaju (Šego, 2009). Budući da djeca već od malih nogu svakodnevno koriste računala i igraće konzole dolazi do preplitanja, prožimanja i kombiniranja kulture odraslih i dječje kulture što ukazuje na veliku igrovnu raznolikost današnjih generacija i generacija koje su odrastale prije dvadeset, trideset, četrdeset ili više godina (Apel i Masterson, 2004). Televizija može obogatiti igru i potaknuti dječju maštu no nerijetko može i negativno djelovati jer gledanje nasilnih i neadekvatnih sadržaja dovodi do oponašanja takvih scena i dijete lako može postati neželjeno među svojim vršnjacima (Šego, 2009).

Djeca imaju golem potencijal, a roditelji i odgajatelji trebaju im pomoći da taj potencijal oslobode te ga iskoriste kreativno i plodotvorno. Dorothy Einon (2007) ističe kako djeca ne vole kaotičnu sredinu već organizaciju i rituale koje roditelji i odgajatelji trebaju uzeti u obzir pri planiranju svakodnevnih aktivnosti. Baveći se problemom učenja kroz igru Einon (2007) ukazuje kako odrasli trebaju poticati i usmjeravati dječje aktivnosti te stvarati ozračja u kojima će na vidjelo izaći dječji potencijal i sposobnosti. Odrasli trebaju promicati igraće aktivnosti vezane za sve aspekte djetetova razvoja, a pred djecu je važno staviti problem kako bi ga oni samostalno ili skupno riješili te će pri tome ostaviti komunikaciju bilo verbalnu ili neverbalnu. Sutton-Smith i D. Kelly-Byrne (1984) kažu da je u igri riječ o specifičnoj komunikaciji (signala, poruka, pregovora, zahtjeva) pomoću kojih se igra ostvaruje.

Cjelokupna igrovna raznolikost djetinjstva najčešće se u literaturi razvrstava u tri kategorije (Duran, 1995:14):

- funkcionalna igra,
- simbolička igra,
- igre s pravilima.

Funkcionalna igra povezana je sa socijalnom interakcijom, a određena je funkcijama. Dijete se igra svojim tijelom i funkcijama tijela. Kroz funkcionalne igre dijete istražuje i spoznaje svijet oko sebe te svoje mogućnosti (Duran, 1995).

Primjer: Dječja igra s pjevanjem *Cicibani*

Simbolička igra je vrst igre u kojoj se dijete stavlja u ulogu. Pojavljuje se vrlo rano, u drugoj godini djetetova života, kada dijete počinje na sebi svojstven način objašnjavati događaje i fenomene koji ga okružuju. U četvrtoj i petog godini djeca se dogovaraju oko preuzimanja uloga u igri, a kasnije se uključuju u uloge, izražavaju razne emocije, osjećaje. Simbolička igra u djece razvija maštu, kreativnost, nove spoznaje i otkrića. U igri djeca koriste simbole za određene predmete. Simboli predstavljaju predmet kojim se dijete služi umjesto onog pravog i koje drži u ruci ili pak mogu predstavljati i motoričku radnju kada dijete pokretima tijela ili govorom simbolizira ulogu. Osim simbola bitna karakteristika simboličke igre je i činjenica da kroz simboličku igru djeca prerađuju ugodne ili neugodne situacije iz realnog života. Ono postaje gospodar određene situacije i aktivno ovladava anksioznošću što dovodi do redukcije tenzije (Šagud, 2002).

Primjer: Igra doktora, kuhara, frizera, mame i tate

Igre s pravilima dijete upoznaje u gotovom obliku te njima ovladava kao elementom kulture u kojoj se razvija i raste. Piaget tvrdi da se vrlo rijetko javljaju u dobi od četiri do sedam godina te se u većini slučajeva razvijaju u periodu od sedam do jedanaest godina i zadržavaju se cijeli život. Igre s pravilima su igre sa senzomotoričkim kombinacijama (trke, špekulacije, loptanje itd.) ili intelektualnim kombinacijama (karte, šah itd.) u kojima se pojedinci natječu (inače bi pravila bila beskorisna) i koje su regulirane ili kodeksom koji je preuzet od starijih generacija ili privremenim sporazumom (Duran, 1995). Ivić (1983.) igre s pravilima smatra jednim oblikom komunikacije (u dječjoj grupi, te između djece i odraslih), tipom socijalne prakse djece, mehanizmom regulacije društvenih odnosa unutar dječje grupe.

Primjer: Čovječe ne ljuti se, Crni Petar

Kako bi igru odredili kao stabilnu cjelinu tokom igranja moguće je uočiti skup komponenata koje ujedno predstavljaju osnovne elemente za građenje struktura najrazličitijih

igara, a to su: pravila, tip odvijanja igre, propisana igrovna interakcija, simbolička komponenta, započinjanje igre, kraj igre (Duran, 1995).

Pravila

Osnovna pravila određuju odvijanje odnosno tijek igre. Moguće ih je uočiti već kada dijete daje opis igre, odnosno redoslijed događanja, svojim suigračima. Ona određuju suštinu igre, moraju se znati prije nego igra počne te se ne dogovaraju za vrijeme igranja (Duran, 1995).

Specifična pravila djeca dogovaraju prije početka igre, ali se može desiti da se stvaraju i tokom igre ukoliko dođe do konflikta. U grupama u kojima specifična pravila nisu precizno dogovorena ima više sporova. Drugim riječima, ukoliko komunikacija djece u grupi nije dobra postoji mogućnost da igra ne teče kontinuirano te nastaju sukobi koji su posljedica loše komunikacije i interakcije djece međusobno (Duran, 1995).

Opća pravila odnose se na ponašanje u igri i za vrijeme igranja. Primjerice ako ti brojalicom pripadne neka neželjena uloga moraš je prihvatiti ili ako si prihvatio neku ulogu ne smiješ je napustiti usred igre (Duran, 1995).

Zadana igrovna interakcija

Sutton- Smith (1984) tvrdi kako je svaka igra u suštini komunikacija odnosno socijalna interakcija. U igrovnom procesu moguće je razlikovati dva plana komunikacije i interakcije između igrača: igrovni i realni. Igrovni plan određen je pravilima igre te je već iz razmatranja igre moguće otkriti koju interakcijsku mrežu igra pretstavlja. Realan plan predstavlja odnose među igračima koji čine interakciju koja je izvan obaveznih pravila, kao na primjer kada djeca iskazuju simpatije, udružuju se protiv nekog, no to nije propisan dio igre. Propisano je na primjer da se dodirom može spasiti nekog od igrača no nije propisano kome će se dati prednost pri spašavanju te to često biva rezultatom simpatiziranja. Tokom igre djeca riječima, gestama i svojim postupcima iskazuju odnose, emocije, stavove i simpatije (da izaberu nekoga, da poljube nekoga, da kažu svoje mišljenje o nekome, da kažu nešto o sebi). U interakcijskim igrama socijalnu interakciju nalazimo na tri razine: komunikacija i interakcija na realnom planu, zadana igrovna interakcija i iskazivanje stvarnih odnosa koji su postali predmetom igre. Ovakav tip igre traži da se u igrovnom kontekstu riječima izraze

stvarne emocije, stavovi i mišljenja, a djecu se usmjerava na ispitivanje sebe, svojih emocija i stavova prema drugoj djeci te na otpornost za primanje različitih poruka od drugih. Emocija prema nekom u igri izražava se javno kao što se javno prima i informacija o samome sebi, a kako je „sve to samo igra“ hrabrost za takvo izražavanje i primanje je veća (Duran, 1995). Dobra komunikacija među djecom za vrijeme igre ohrabruje ih da kasnije u životu lakše izraze svoje potrebe i želje koje će ih dovesti do uspjeha i željenih ciljeva te je na roditeljima i odgajateljima da pronađu one igre u kojima se djeca osjećaju opušteno i sigurno te da pred njih stave problem koji će potaknuti komunikaciju (verbalnu i neverbalnu) među grupom koja se bavi rješavanjem zadanog problema, a do rješenja se može doći jedino ukoliko djeca dijele ideje i saznanja (Duran, 1995).

Komunikacija

Dijete, kao i čovjek, najveći dio svoga vremena provede u komunikaciji s drugima. Međutim, pri govornom komuniciranju, svaku poruku, osim samih riječi, čine još dvije komponente: korištenje glasa (ton glasa, njegova boja, brzina govora, glasnoća, izgovor, pauze u govoru) i korištenje tijela (mimika i gestikulacija). Komunikacija se definira kao proces prenošenja poruke od jedne do druge osobe kojom pojedinac utječe na sugovornike. Njome nešto priopćavamo, razmjenjujemo misli, doživljaje i osjećaje, upućujemo pohvale ili kritike (Pease, 2007). Za pravilno oblikovanje i razumijevanje poruke jednako su važni njezini verbalni i neverbalni elementi. (Pease, 2007). Mnogi autori tvrde kako se govor ponajprije koristi za prijenos informacija, dok se geste i kretnje rabe u prenošenju raspoloženja. Knapp napominje kako možemo prestati govoriti, ali gotovo je nemoguće prestati slati neverbalne poruke.

Važno je napomenuti kako komunikacija djeteta s okolinom počinje već u majčinoj utrobi – na zvučni podražaj dijete odgovara pokretom (Šego, 2009). To je početak djetetove komunikacije koja je u tom trenutku neverbalna dok se vokalna komunikacija počinje prvim krikom koji se spontano javlja iza prvoga djetetova samostalnog udaha (Šego, 2009). Djeca su svakodnevno u interakciji s roditeljima, vršnjacima te drugim odraslima koji ih okružuju. Većinu vremena provode u igri te putem nje i u njoj komuniciraju. Način na koji se dijete igra ostavlja dubok trag u njemu te utječe na sve aspekte djetetova razvoja (Pulkkinen, 2008).

Igrom djetete uspostavlja kontakte s drugom djecom, uči kako komunicirati, stvara prijateljstvo i pozitivnu sliku o sebi, poštuje pravila, iskazuje svoje želje i interese itd (Duran, 1995). Svrha djetetove komunikacije je privući pozornost, iskazivati osjećaje, uspostaviti društvene kontakte, zadovoljiti različite potrebe. Djeca usvajaju jezik u interakciji s članovima obitelji i okolinom; ona koja više vokalno komuniciraju i koju odrasli više potiču na jezične aktivnosti pokazuju višu razinu jezične razvijenosti (Šego, 2009). Kvalitetna komunikacija s odraslima, rano iskustvo usmenoga i pisanoga izražavanja stvaraju čvrste temelje za čitanje, razumijevanje, usvajanje jezika kao sustava, uključivanje u zajednicu (Šego, 2009).

Verbalna komunikacija djece u igri

Razvoj govora

Za svako ljudsko biće govor ima izuzetno značenje jer je govor, do danas bio i ostao, osnovni način komunikacije među ljudima. Da bi se on pravilno razvijao tj. da bi djetete njime ovladalo moraju biti ispunjeni neki osnovni biološki, sociološki i psihološki uvjeti. Najintenzivniji razvoj govora i jezika obuhvaća prve tri godine djetetova života i odvija se po predvidivim fazama- od prvog krika, glasanja, do voljnog sudjelovanja u razgovoru u kojem izražava svoje misli, osjećaje, stavove i potrebe (Posokhova, 1999).

Razvoj govora možemo podijeliti u nekoliko standardnih razdoblja koja se kod svakog djeteta javljaju u relativno istim vremenskim dimenzijama, a to su : *predgovorno razdoblje* (od rođenja do devetog mjeseca života), *govorno razdoblje* (od devetog do petnaestog mjeseca života), *razdoblje prvih rečenica* (od osamnaestog do dvadeset i četvrtog mjeseca života) i *razdoblje širenja rječnika i usvajanja gramatike* (od dvadeset i četvrtog do trideset i šestog mjeseca života) (Posokhova, 1999).

U prvim mjesecima života svakog djeteta iznimno su važni govorno-jezični poticaji, a slušanjem glasova iz okoline djetete počinje razlikovati ugodne od neugodnih , poznate od nepoznatih glasova te reagirati na njih. Daljnjim rastom i razvojem stječe sposobnost imitacije glasova, slogova, te izgovaranja prvih riječi, a vrlo brzo shvaća i uči da riječi predstavljaju oznaku za objekte, akcije i mišljenja. U prve tri godine djetetova života rječnik djeteta se bogati te ono usvaja bazu materinskog jezika. Pravilan izgovor svih glasova trebao bi biti u potpunosti usvojen do pet i pol godina. Da bi djetete naučilo govoriti i ovladalo materinskim

jezikom ne trebaju mu posebni poticaji ili upute već je njegov jezik potrebno je oblikovati razgovorom, pravilnim riječima ("jasan" izgovor, bez iskrivljavanja) i rečenicama (prilagođenim djetetovoj dobi) koje se odnose na ono čime se upravo bavi (Posokhova, 1999).

Dijete u dobi od četiri godine koristi rečenice od tri do četiri riječi, postavlja pitanja kako?, zašto?, što ako?, koristi zamjenice, povezano govori o stvarima koje su se dogodile, priča kraće priče i komentira događanja, zna svoje ime, godine i spol, odgovara na uputu koja uključuje tri radnje, npr. "Idi u sobu, nađi loptu i donesi je.", uključuje se u duži dijalog, sluša priče oko 10 minuta, prilagođava svoj govor kada razgovara s mladom djecom i objašnjava kada ga sugovornik ne razumije. U petoj i šestoj godini dijete zna prepričati priču, izražava se složenim rečenicama, govor je gramatički korektan, pravilno primjenjuje nepravilne glagole i imenice te pravilno izgovara sve glasove (Posokhova, 1999).

Govor kao značenjsko sredstvo

Dječji se jezik razvija zahvaljujući genima, želji za komunikacijom, sposobnostima mišljenja te poticajima okoline (Šego, 2009). U motivirajućoj i emocionalno zdravoj sredini, gdje se iskazuju ljubav i razumijevanje, dijete će uspješno realizirati svoje potencijale dok nedostatak govorne kompetencije, u zajednici u kojoj dijete boravi i odrasta, može rezultirati nesigurnošću, agresivnošću, neuspjehom (Šego, 2009). Budući da djeca najbolje uče kroz igru te da se njihov govor u njoj najbolje razvija zadatak odgajatelja i roditelja je biti kreativan te osmisлити najprikladnije igre za svoju djecu. Verbalna komunikacija u igri ostvaruje se od samog početka igranja. Pri započinjanju igre može se uočiti jasan poziv na igru i podjelu uloga. Poziv na igru može biti *otvoren* i upućen svim sudionicima igrovnog procesa kao npr. „Hoćemo li se igrati ledene babe?“ ili *igrovni* odnosno onaj koji egzistira u dječjoj subkulturi, npr. dijete koje se želi igrati lovice nagovještava to drugima izazivajući ih i pjevajući: „Ulovi me, ulovi me, kupit ću ti novine“. U igri se odvija reprezentiranje objekata, radnji i događaja koji se realiziraju govorom (Duran, 1995). Budući da igra dovodi do komunikacije među djecom takva komunikacija može biti stvarna odnosno u vezi igre ili komunikacija koja se javlja kada djeca reprezentiraju komunikaciju (Duran, 1995).

Duran (1995.) u knjizi *Dijete i igra* navodi da se sve što djeca tokom igre izreknu može svrstati u devet kategorija, a to su:

1. **Govor koji služi za preimenovanje i dogovaranje za igru** često služi za davanje uputa kako će se igra realizirati
Npr. dječak govori: „Ja neću biti tata, ja sam sada žena.“
2. **Govor koji prati radnju** je govor koji nije upućen partneru te prema tome ima obilježje egocentričnog govora. Jasan je i glasan, razumljiv je svim sudionicima igre te čini ponašanje djeteta koje se igra komunikativnim i ujedno pomaže organiziranju vlastite aktivosti.
Npr. dijete izvodi pokrete kao da se maže kremom i kaže: „Da se malo namažem.“
3. **Egocentričan govor** nije upućen partneru te je teško razumljiv i strukturalno različit. Po opisu često odgovara monologu, a javlja se pri rješavanju nekog problema.
Npr. djevojčica premješta štednjak na drugo mjesto, traži mu najbolji položaj i pritom govori: „Čekaj ... kako ... di je to ... tako ... ne ... tako.“
4. **Govor koji reprezentira oglašavanje predmeta ili radnji** prati radnju i nije direktno upućen sudionicima igre. Budući da reprezentira predmete ili radnju sudjeluje pri izgradnji izgovorne jedinice. Ovakav tip govora javlja se uz mentalni reprezentant i čini zamišljeno razumljivim.
Npr. dječak presipava iz posude u posudu (a u posudama nema ništa) i pri tome kaže: „Šššš.“
5. **Govor koji je direktno upućen partneru, služi komuniciranju u igri ali nema neke direktne „igrovne transformacije“** čini tijelo igre te je u njezinoj službi i održava stvarnu vezu među partnerima.
Npr. dječak pokazuje na kartonsku kutiju i kaže: „Dodaj mi onu kutiju tamo.“
6. **Govor koji je direktno upućen partneru i služi za tobože komuniciranju u igri** javlja se kod djece sa razvijenom igrom. Obično se koristi uz neke poslove, a često takvi iskazi samostalno čine jednu igrovnu jedinicu koja je građena samo od govora, a što je više takvih igrovnih jedinica igra se odvija više na verbalnom planu.

Npr. „Upiškilo se dijete.“ (tobože)

- 7. Govor koji je direktno upućen partneru i služi za tobože komunikaciju a odnosi se izrazito na međuljudske odnose** predstavlja tip govora u kojem se osjeća veća udaljenost od praktične igrovne situacije te u sebi sadrži više podrazumijevanih transformacija koje nisu direktno rečene.

Npr. „Uzmi mužu bebu, ponosaj ju, uzmi ju malo. Ponosaj ju, neće ona plakati.“

- 8. Govor koji fabulira događaj a ne igra ga** predstavlja rezultat postojećih interioriziranih zamišljenih događaja koji imaju određenu strukturu, slijed i o kojima dijete zapravo priča partneru. Obično su to cijele imagirane konstrukcije koje pokreću radnju.

Npr. dječak podiže drvenu kocku, stavlja je na uho poput mobitela i kaže: „Halo!“ nakon nekog vremena spušta „mobitel“ i kaže djevojčici: „U strahu su. Tamo neki ljudi opasni kod tvoje bake i kod moga prijatelja. Rekao je da je tvoja baka pala i da je po .. po .. ti ljudi su je htjeli odvesti a Lovro je ispalio luk iz strijele u njih. Znaš? Moram nazati policiju.“

- 9. Govor posuđen lutki**

Npr. djevojčica drži lutku i izmijenjenim glasom govori: „Mamice, ja sam gladna.“ (Duran, 1995).

Vigotski i Piaget upozoravaju na bitnu razliku između kolektivnog monologa u igri i monologa. Kolektivni monolog je gramatičan i glasa, dok je monolog nepravilan i nerazumljiv te im sukladno tome ni funkcije nisu iste. Mnogi autori navode činjenicu da se količina govora s dobi u igri povećava a razlog tomu leži u činjenici da starija djeca imaju više iskustva i saznanja o svijetu oko sebe i fenomenima koji ih okružuju te imaju veću količinu materijala koji moraju preraditi kako bi došli do novih spoznaja i saznanja, a najlakši način za otkrivanje uzroka pojedinih događaja djeci je upravo kroz igru i komunikaciju s vršnjacima.

Odnos i suradnja među djecom

Djeca s razvijenim socijalnim vještinama osjećaju uspješnost i zadovoljstvo jer su sposobna samostalno i kvalitetno komunicirati s vršnjacima. Dobra komunikacija pomaže djeci da izgrade kvalitetan i uvažavajući odnos u grupi jer se socijalne interakcije uvijek događaju u specifičnim situacijama i okruženjima u kojima je stvaranje takvih odnosa moguće (Katz i McClellan, 1999).

Katz i McClellan (1999., 64) naglašavaju: „Budući da je promatranje modela tako upečatljiv način učenja, važno je da odgajateljice i učiteljice osobito pripaze na svoje interakcije s djecom.“ Svaki dobar praktičar ima u cilju da djeca njegove grupe napreduju i usvajaju vještine i znanja na temelju njihovih vlastitih potreba, interesa i želja, a jedini način na koji je to moguće ostvariti je dogovarajući se s njima. Uvažavanjem međusobnih različitosti, djeca imaju mogućnost pronalaska kompromisa, a uloga odgajatelja je da izgradi dobre komunikacijske vještine i međusobnu suradnju kako bi se ti kompromisi mogli realizirati. Kompetentan odgojitelj uvijek uvažava individualne osobine pojedinoga djeteta i s tim u svezi planira aktivnosti i poticaje, okruženje, materijale, te oblikuje prostor. U svakodnevnoj interakciji djeca samostalno izabiru aktivnosti, materijale, igre i centre (Vivodinac, 2008). Kroz zajedničke igre djeca nadopunjuju svoja znanja te se koriste vještinama koje su im potrebne kako bi što kvalitetnije komunicirala s ostalom djecom svoje ili neke druge grupe (Vivodinac, 2008).

Svakodnevni poticaj za usvajanje komunikacijskih vještina i poticaj za građenje suradničkih odnosa u prvom redu je zajednička igra. Kroz nju se uče dogovarati, pregovarati i poštivati jedni druge. Kako bi došli do takvog stupnja suradnje već u ranim danima djetetova razvoja važno je osvjestiti i verbalizirati osjećaje te izgrađivati empatiju. Kako bi se što bolje dogovorila „kako će se igrati“ – gdje, s kim, s kojim igračkama i na koji način – djeca planiraju igru i postavljaju pravila pri čemu do izražaja dolaze različita stajališta, želje i slike o zajedničkoj igri ili o samoj organizaciji igre. Iskazivanjem vlastitih želja, potreba i interesa djeca postaju usmjerena jedna na druge, grade adekvatne odnose za napredak, usvajaju znanja i pokazuju nevjerojatne sposobnosti i vještine komuniciranja (Vivodinac, 2008).

Neverbalna komunikacija

Ljudi komuniciraju riječima, ali i neverbalnim porukama: mimikom, gestikulacijom, držanjem tijela, pogledom, tjelesnim izgledom, odjećom, mirisima, brzinom govora te pauzama u govoru. Za razliku od verbalne komunikacije, neverbalna komunikacija je uvijek prisutna (Rijavec i Miljković, 2002).

Kada nešto kažemo drugoj osobi same riječi su manje važne od izraza lica i očiju, tona glasa ili kretnje koju pritom činimo. Neverbalno komuniciranje najčešće je nenamjerno, no može se i izvježbati. Postoje četiri glavne funkcije neverbalnog ponašanja u ljudskoj komunikaciji a to su: izražavanje emocija, izražavanje odnosa prema drugima, predstavljanje sebe drugima i pratnja govora radi reguliranja slijeda govorenja, uzvratnih reakcija ili pažnje (Knapp i Hall, 2010). Neverbalna komunikacija razvija se od rođenja budući da tek rođene bebe ne komuniciraju riječima već isključivo neverbalnim elementima (Kopas Vukašinović, 2009). Kada se dijete nalazi u grupi vršnjaka ono na različite načine izražava svoje potrebe, potencijale, želje, zadovoljstvo ili nezadovoljstvo pri čemu osim govora koristi i adekvatne neverbalne signale. Zatvorene oči, mršteći pogled i podignute obrve, dodirivanje stopala, pucketanje prstima neki su od najčešćih neverbalnih signala koji otkrivaju emocionalno stanje djeteta. Promjene pokreta otkrivaju kako se dijete osjeća te pripada li grupi, a ponekad je moguće otkriti da li je ono nervozno ili mirno (Kopas Vukašinović, 2009). Poznavanje neverbalnih znakova može nam pomoći kako bi bolje razumijeli ljude i djecu u svojoj okolini te smanjili nesporazume u komunikaciji. Isto tako pomaže nam da poboljšamo svoja neverbalna izražavanja kako bi nas drugi bolje razumjeli te kako bi izbjegli one znakove koji ostavljaju loš dojam i otežavaju komunikaciju (Knapp i Hall, 2010).

Držanje tijela

Držanje tijela se obično proučava uz druge neverbalne znakove te tako daje jasnije znakove. Ključni je pokazatelj emocionalnog stanja te ukazuje na stupanj angažiranosti osobe u komunikaciji. Često nam položaj nogu može otkriti koliko se osoba ugodno ili neugodno osjeća tokom razgovora (Navarro, 2010).

Gestikulacija

Geste se definiraju kao pokreti koji imaju preneseno, naučeno i kulturno stečeno značenje. Često su stečene uslijed društvenih, socijalnih i obrazovnih uvjeta. Nadopunjavaju verbalni dio interpersonalne komunikacije te se razlikuju unutar sredine u kojoj je pojedinac odrastao. Od svih neverbalnih znakova upravo su geste one koje su najmanje pod našom svjesnom kontrolom. Upućuju na emocionalno stanje djeteta bez izgovorene riječi te mogu biti i odraz nervoze ili nesigurnosti (Nöth, 2004). Geste povezane s govorom puno su dinamičnije i izražajnije te služe privlačenju i zadržavanju pažnje kao i naglašavanju i pojačavanju dojma onog što je rečeno (Knapp i Hall, 2010).

Izraz lica

Najčešći osjećaji povezani s izrazom lica su srdžba, tuga, sreća, strah, gađenje i iznenađenje. Facijalne ekspresije najkompleksniji su dio neverbalne komunikacije. Budući da je lice najekspresivniji dio tijela na njemu se najlakše prepoznaju emocije, stavovi, fizičko i psihološko stanje djeteta. Poruke se šalju koristeći nos, oči, čeljust, bradu, obrve i slično. Emocionalni izrazi lica urođeni su i univerzalni kod sve djece tj. određeni izrazi lica u većini kultura tumače se isto. Lice je kao otvorena knjiga. Reagira na sve podražaje te zrcali stanje u kojem se osoba trenutno nalazi (Pease, 2007).

Slika 1. Izrazi lica

Izvor:

https://www.google.com.my/search?q=facijalne+ekspresije+djeca&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjy3_HE0o7UAhWJzRQKHSu4BXcQ_AUIBigB&biw=1366&bih=651&dpr=1#tbm=isch&q=izrazi+lica&imgsrc=B-QRxqcqIUvBQM:&spf=1495839080894

(27.05.2017.)

Dodirivanje

Dodir je snažno sredstvo neverbalne komunikacije te može biti shvaćen pozitivno ili negativno, ovisno o situaciji. On je krajnji stupanj približavanja te često potvrđuje moć. Najučestaliji oblik dodira je formalno pozdravljanje tj. rukovanje koje može biti prijateljsko, službeno ili u svrhu upoznavanja. Dodirom također možemo iskazati odobravanje, utjehu, zaštitu i slično (Nöth, 2004).

U predškolskim ustanovama dodir je vrlo poželjno sredstvo neverbalne komunikacije jer dodir za djecu u toj dobi iskazuje prijateljstvo te ulijeva osjećaj sigurnosti. Uz neverbalnu komunikaciju odgajatelji dodirom često iskazuju djeci ohrabrenja, pohvale, bodrenje, utjehu, uspjeh (Nöth, 2004).

Neverbalni signali u igri

Unutarnji govor je „priča“ koju pričamo sebi o tome tko smo mi, kako se osjećamo i što možemo a što ne možemo učiniti. Takva priča obično utječe na to kako se ponašamo, kako učimo i kako se odnosimo prema drugima. Iako je to priča koju ne izgovaramo na glas naši neverbalni znakovi drugima daju do znanja kako smo i kako se osjećamo (Plummer, 2010).

Igra djeci pruža mogućnost da ozbiljne ideje i važne životne vještine nauče na zabavan način. Vježbajući maštu poput mišića, uče rješavati probleme, podnositi frustracije i povećavaju svoju emocionalnu otpornost. Ponašanje djece u vrtiću povezano je s komunikacijom. Kroz igru najbolje možemo uočiti kako se dijete osjeća. Roditelji često postavljaju pitanja u vezi ponašanja djeteta, a odgajatelji ponašanja djeteta najlakše i najbolje mogu promatrati kroz igru. Uz verbalnu komunikaciju djeca se služe neverbalnim znakovima, a za posao odgajatelja važno je imati opću sposobnost čitanja neverbalnih znakova (Rijavec i Miljković, 2002).

Izrazi lica kod djece predstavljaju ono što dijete govori. Emocionalni izrazi lica su urođeni i univerzalni u svim kulturama te ih je zato vrlo lako prepoznati i dešifrirati. Osmijeh, odnosno izvijenost usana prema gore, predstavlja kod djece i odraslih sreću i ljubaznost. S druge strane neljubaznost se iskazuje s zavijenim krajevima usnica prema dolje uz statičan pogled (Webster, 2014).

Ukoliko se dijete tokom igre mršti, stišće usnice ili širi nosnice možemo prepoznati da iskazuje osjećaje ljutnje i neslaganja dok osjećaje strha i nesigurnosti manifestira proširenim zjenicama, blijedošću lica, gledanjem prema vratima, gledanjem u pod, usmjeravanjem očiju u stranu (Webster, 2014).

Kada odrasla osoba ili dijete osjeća sram lice se zacrveni, a kada se uplaši širom otvori oči. Ukoliko je dijete pod stresom dodirivat će kosu ili trljati oči, a dominaciju među vršnjacima iskazivat će podizanjem obrve ili izuzetno ravnim držanjem tijela (Webster, 2014).

Često se zna dogoditi da se djeci u vrtiću sviđa tuđa igračka ili nešto slično te ju pokuša uzeti. Jasni znakovi da je dijete nešto uzelo ili sakrilo su držanje ruku u džepovima, trljanje ruku te prekrizene ruke i šake na grudima. Ukoliko dijete maše nogama dok sjedi ili lupka stopalima u pod iskazuje osjećaj dosade i nezainteresiranosti (Plummer, 2010).

Dodirom djeca svakodnevno izražavaju svoju potrebu u odnosu na ostalu djecu u grupi. Kao takav, dodir može biti namjeren, nenamjeren, prijateljski ili neprijateljski. Pokreti djece otkrivaju kako se osjeća u odnosu na grupu vršnjaka te pripada li grupi ili ne. Istovremeno, pokreti upućuju na djetetov socijalni status, njegovu prihvaćenost od strane vršnjaka i općenito njegov položaj tokom igre (KopasVukašinović, 2009).

Djeca vrtićke dobri često slikaju, crtaju ili modeliraju pri čemu neverbalnim znakovima izražavaju svoju kreativnost, potencijal i emocionalno stanje. Promatrajući dječje uratke, roditelji i odgajatelji dobivaju informacije o procesima koji se odvijaju u djetetu, a koje ono ne želi ili ne može izraziti riječima. Primjerice, dijete koje je ostalo bez jednog od roditelja često crta groblje, radnje koje je radilo s umrlom osobom ili mjesta koja je s njom posjećivalo te tako procesuirati tugu i uspomene.

Uloga odgajatelja u komunikaciji

Odgojitelj pomaže djeci da usvoje određena znanja i vještine, pomaže im da razviju komunikacijske vještine i da međusobno surađuju. Hansen i sur. (2001., 31) naglašavaju: „Potrebno je vrijeme da se razvije otvorena i iskrena komunikacija.“

Kompetentan odgajatelj uvažava individualne potrebe svakog djeteta iz svoje skupine te prema tome kreira i planira poticaje, aktivnosti, okruženje, materijale te oblikuje prostor. Odgojitelj bi trebao slušati i pratiti potrebe djece, stvarati i poboljšavati komunikaciju te s djecom komunicirati „na njihov način“ (Vivodinac, 2008). Čak i ukoliko se bavi nekom svojom aktivnošću odgajatelj mora moći i znati istovremeno komunicirati s djecom.

Odgajatelj kojemu su djeca na prvom mjestu treba biti opušten i dostupan djeci, voditi računa o tome da s njima provodi kvalitetnu komunikaciju, te da se djeci razgovor sviđa. Budući da je govor osnovni oblik verbalne komunikacije od iznimne je važnosti da djeca imaju dobar model po kojemu će učiti govoriti i koji će obogatiti njihov rječnik stoga odgajatelj kao jedan od modela po kojem djeca uče mora biti dobar govornik, služiti se standardnim jezikom te imati umjeren i jednostavan glas tokom komunikacije (Velički, 2013).

Djeca u dobi od četiri do šest godina postaju veoma znatiželjni te imaju tisuću pitanja. Pitanja postavljaju da bi došli do novih saznanja, spoznaja i informacija (Starc i suradnici, 2004). Posao odgajatelja je pronaći adekvatne odgovore na dječja pitanja te ih djeci prenesti na jednostavan i njima razumljiv način.

Budući da su nesuglasice sastavni dio života tako i u vrtiću može doći da djeca prekrše pravila ili učine nešto neispravno na odgajatelju je da djetetu kaže i objasni zašto ne odobrava njegovo ponašanje i to mora učiniti isključivo umjerenim glasom odnosno takvom komunikacijom da riječi budu te kojima će dijete osvijetiti svoje pogreške. Što odgajatelj više potiče grupnu ili individualnu komunikaciju djeca postaju sve otvorenija te mu se povjeravaju u vezi onoga što ih tišti ili čini sretnima. Odgojitelj se prema djeci mora ponašati uvjerljivo, s poštovanjem te biti kreativan. Kompetencija odgojitelja nije vezana isključivo uz djecu već obuhvaća i interakciju s roditeljima, kolegama i slično. Mora stvarati pozitivno ozračje u skupini i iz dana u dan usavršavati svoju praksu. Promatrajući ponašanja djece iznova otkriva da se djeca razvijaju i rastu. Premda djeca velik dio vremena provode u igri na odgajatelju je da ih prati, zabilježava njihova saznanja te interese (Milanović, 2014).

U dobi od četiri godine djeca su već spremna sukobe rješavati sama te sama prijateljima reći što ih smeta. Kako bi došla do tog stupnja važno im je osmišljavati grupne igre u kojima će svi sudjelovati. Pri osmišljavanju igara odgajatelj mora osvjestiti zašto djeci nudi određenu igru, koji je učinak igre i tome pristupiti na ozbiljan način jer igra je za djecu spontani način učenja (Plummer, 2010).

Vrtić je zajednica koja uči, a odgajatelj jedan od modela za djetetov razvoj. Da bi na dječjim licima bilo što više osmijeha važno je svaki odgajatelj sa strpljenjem osluškuje djetetove želje, interese i potrebe i sukladno s njima planira i korigira svoju praksu, poboljšava komunikaciju i pruža im što je više mogućnosti za njihov razvoj kroz igru i druge njima zabavne aktivnosti.

Zaključak

Rani razvoj djeteta od ključne je važnosti za njegove kasnije stavove i navike pa je stoga vrlo važno već od malena razvijati i graditi pravilan odnos poštivanja, suživota i integriranosti te usmjeravati dijete na razvoj samopoštovanja, kreativnosti, samokontrole, komunikacije. Svaki roditelj i odgajatelj želi djetetu priuštiti sretno i radosno djetinjstvo ispunjeno ljubavlju, veseljem, pažnjom i igrom. U djetinjstvu se igra, rad i učenje isprepliću, a učenje i rad daju efikasne rezultate i znanja koja će djeca koristiti u kasnijim godinama života. Dijete, kao i svaki čovjek, najveći dio vremena provodi u komunikaciji s okolinom ili vršnjacima. Djeca najčešće komuniciraju igrajući se. Kroz igru stječu vještine, upoznaju svoju okolinu, prerađuju događaje iz realnog života, uče pravila i čekanje na red, razvijaju kreativnost, otkrivaju ideje i zabavljaju se. Za djecu kao mlade komunikatore važna je i verbalna i neverbalna komunikacija. Pomoću verbalne i neverbalne komunikacije uspostavljaju odnose sa vršnjacima, izražavaju svoje misli, ideje, stavove, emocije, želje i potrebe. Čak i kada ne govore moguće je otkriti što djeca misle u određenom trenutku jer više od 55 % sadržaja informacije primamo neverbalnim znakovima. Neverbalna ili nerječita komunikacija definira se kao komunikacija porukama koje nisu izražene riječima već nekim drugim sredstvima dok verbalna komunikacija podrazumijeva prijenos poruke isključivo govorom. Mnogi tvrde da se govor u velikoj većini slučajeva koristi za prijenos informacija dok se neverbalnim sredstvima, poput gesti, držanja tijela, kretnji, prenose emocije i raspoloženja. Možemo prestati govoriti, ali gotovo je nemoguće prestati slati neverbalne poruke. Govorom i neverbalnim znakovima služe se i odrasli i djeca, a poznavanje neverbalnih zakova može nam pomoći da bolje razumijemo ljude. Latinska poslovice „*Acta, nonverba*“ svjedoči o važnosti neverbalne komunikacije kako u životu odraslih tako i u igri djece. Djeca u igri odaju svoje emocije, stavove i raspoloženja neverbalnim signalima te lako možemo prepoznati jesu li sretna, tužna, nervozna ili ljuta te kakav je njihov položaj nasprem grupe vršnjaka. Budući da je lice najekspresivniji dio tijela s njega lako možemo čitati emocije, misli i raspoloženja. Širom otvorene oči i proširene zjenice pokazatelj su svidanja, skrivanje pogleda često je znak neiskrenosti ili neugode, osmijeh signalizira sreću i veselje dok crveno lice predstavlja sram. Neverbalna komunikacija univerzalna je varijanta komunikacije i često nije pod našom kontrolom, a njezin razvoj sa starosti djece postaje sve kompleksniji.

Kako prijenos poruke nije moguć samo uz pomoć neverbalnim signalima važno je pratiti djetetov razvoj govora koji je glavni element verbalne komunikacije. Govor je proces

glasovne razmjene informacija između ljudi. U prve tri godine djetetova života rječnik djeteta se bogati te mu kasnije omogućuje uspješnu komunikaciju s drugima. Ako dijete ima dobro razvijene komunikacijske vještine ono lako nalazi zajednički jezik s drugima, sposobno je za konstruktivno rješavanje sukoba, zna biti otvoreno i iskreno u ophođenju te suosjećanju prema drugima.

Roditelji imaju snove o svojoj djeci i žele samo najbolje za njih, a kompetentan odgajatelj je tu da im sve to najbolje priušti i da. Kompetentni i dobri odgajatelji moraju znati komunicirati i s roditeljima i s djecom, osluškivati što djeca i roditelji govore ili žele reći te moraju biti pozitivni i otvoreni jer samo takvi odgajatelji omogućuju djetetu bolju budućnost. Moraju moći i znati biti opušteni i dostupni djeci te govoriti umjerenim i toplim glasom. Premda djeca velik dio vremena provode u igri na odgajatelju je da ih prati, zabilježava njihova saznanja i interese kako bi ih kasnije mogli zajedno s djecom i roditeljima pretvoriti moćna znanja i kvalitete.

Na kraju rada osvrnut ću se na vlastitu praksu i školovanje u protekle tri godine te na saznanja do kojih sam došla proučavajući i uspoređujući literaturu potrebnu za pisanje ovog rada. Naime, usporedbom literature doznala sam da ljudska komunikacije nije moguća bez signala jezika tijela te da čovjek i kada ne govori šalje neverbalne znakove koji otkrivaju njegovo stanje. Proširila sam znanja koja sam imala o dječjoj igri, govornom razvoju djece te njihovoj međusobnoj komunikaciji. Shvatila sam koliko je bitno poznavati i čitati neverbalne znakove koje nam djeca neprestano šalju jer pomoću njih možemo otkriti kako se dijete osjeća u grupi i koji je njegov položaj unutar skupine vršnjaka. Čitajući literaturu naučila sam kako se razvija dječji govor i koja su odstupanja od razvoja govora prihvatljiva, a koja mogu ukazivati na ozbiljne probleme. Pronašla sam velik broj primjera igara, malešnica i igara s prstima koje potiču razvoj govora, a samim time poboljšavaju komunikaciju djece. Osvijestila sam i činjenicu kako djeca moraju imati dobar govorni uzor koji će ih raznim igrama, brojalicama, malešnicama, zagonetkama, pričama poticati na komunikaciju jer je to jedna od osnovnih ljudskih potreba. Na kraju mogu istaknuti činjenicu kako smo mi sami krojači svoje sudbine. Odluke o tome što i kako dalje, ovisno o tome što stvarno želimo i kako do toga stići, te napokon koliko nam je to važno, donosimo sami. Biti dobar odgajatelj koji će ostvariti kvalitetan odnos s djecom i suradnički odnos s roditeljima znači iz dana u dan napredovati u profesionalnom smislu jer smo odabirom ovog fakulteta „potpisali“ da ćemo steći kompetencije koje će nam olakšati daljnji rad u svakom polju našeg zanimanja. Biti dio dječjeg svijeta privilegija je koju odgojitelji uživaju iz dana u dan. Roditelji, odgajatelji,

okolina trebaju biti dobri primjeri i zdravo okruženje za razvoj djece – iskrenost treba pružiti prvenstveno svojim primjerom. Iz ljubavi nastaje prijateljstvo, iz prijateljstva povjerenje. Biti odgojitelj je nešto što nas ispunjava, zahtjeva puno truda, ulaganja i davanja sebe, ali ono što dobijete natrag, onaj dječji osmijeh, dječja radost, to je nešto neprocjenjivo i nemjerljivo.

Literatura

1. Apel, K., Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Zagreb: Ostvarenje.
2. Duran, M. (1995). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Einon, D. (2007). *130 zabavnih aktivnosti za djecu od 2 do 6 godina*. Zagreb: Profil International.
4. Findak, V. (1995). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Hansen, K. A., Kaufmann, R. K., Walsh, K. B. (2001.). *Kurikulum za vrtiće*. Zagreb: Biblioteka Korak po korak .
6. Huizinga, J. (1992). *Homoludens. O podrijetlu kulture u igri*. Zagreb: Naprijed.
7. Ivić, I. (1983). *Igrovne aktivnosti dece u različitim kulturama: univerzalni aspekti i kulturne specifičnosti*. Beograd: Predškolsko dete.
8. Katančić, I., Velički, V. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa
9. Katz, L. G., McClellan, D. E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
10. Knapp, M. L., Hall, J. A. (2010). *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. KopasVukašinović, E. (2009). *Nonverbal signals used by the preschool child*, Odgojne znanosti, vol. 11., br. 1.
12. Mahmutović, A.(2013).*Značaj igre u socijalizaciji djece predškolskog uzrasta*. Metodički obzori, 8.18 : 21-33.
13. Milanović, M. (2014). *Pomozimo im rasti- priručnik za partnerstvo odgajatelja i roditelja* .Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga
14. Navarro, J. (2010). *Što nam tijelo govori?*. Zagreb: Mozaik knjiga.
15. Noth, W. (2004). *Priručnik semiotike*. Zagreb: CERES.
16. Pease, A. (2007). *Govor tijela, Kako misli drugih ljudi pročitati iz njihovih kretnji*. Zagreb: AGM.
17. Pećnik, N, Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta I podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
18. Plummer, M. D. (2010). *Dječje igre za razvoj socijalnih vještina*. Zagreb: Naklada kosinj.
19. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje.
20. Pulkkinen, A. (2008). *Razvoj djece kroz igru*. Zagreb: Mozaik knjiga.
21. Rijavec, M., Miljković, D. (2002) *Neverbalna komunikacija – jezik koji svi govorimo*. Zagreb: IEP.
22. Slunjski, E. (2013). *Integrirani predškolski kurikulum*. Zagreb: Mali profesor.
23. Smiljanić-Čolanović V., Toličić I. (1966). *Dečja psihologija*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika.
24. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi- priručnik za odgajatelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga
25. Suzić, N, (2006). *Uvod u predškolski pedagogiju i metodiku*. Banja Luka
26. Šagud, M. (2002). *Odgajatelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine.
27. Šagud, M., Petrović-Sočo, B. (2001). *Simbolička igra predškolskog djeteta u institucijskom kontekstu*. Napredak, 142(1), 61-70.

28. Šego, J. (2009). *Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju*. Govor, 26(2), 119-149.
29. Velički, Vladimira (2013). *Pričanje priča - stvaranje priča. Povratak izgubljenomu govoru*. Zagreb: Alfa
30. Vivodinac, Ž. (2008). *Djeca suradnici*. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 57(1.-2.), 153-163.
31. Webster, R. (2014). *Čitanje lica: brzo i lako*. Zagreb: Leo commerce

Popis slika

Slika 1. Izrazi lica

(https://www.google.com.my/search?q=facijalne+ekspresije+djeca&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjy3_HE0o7UAhWJzRQKHSu4BXcQ_AUIBigB&biw=1366&bih=651&dpr=1#tbm=isch&q=izrazi+lica&imgsrc=BQRxfcqIUvBQM:&spf=1495839080894)

..... 17

Autobiografska jedinica

Zovem se Kristina Janjoš, rođena sam 02.05.1995. godine u Sisku. Živim sa roditeljima te imam starijeg brata. Završila sam OŠ „Braća Bobetko“ u Sisku nakon čega sam upisala Sportsku gimnaziju u Zagrebu. Nakon završene srednje škole i položene državne mature put me odveo na Učiteljski fakultet u Petrinju, točnije na smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje kojeg sam upisala 2014. godine. Nakon preddiplomskog studija planiram upisati diplomski studij na istom fakultetu koji trenutno pohađam. Služim se engleskim jezikom u govoru i pismu, češkim i njemačkim jezikom u govoru te osnovama informatike.

Za sebe mogu reći da sam marljiva, vedra i snalažljiva u novim situacijama te uživam u aktivnostima s djecom jer djeca nas uče kako biti biti veseo bez razloga i kako se svom snagom zauzeti za ono što želimo.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana studentica, kandidatkinja za prvostupnika *Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Petrinji, 03. srpnja 2017.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu u Zagrebu Učiteljski fakultet-
odsjek u Petrinji, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod
nazivom _____

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnu
internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na
raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima
i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa
znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne
potražujem naknadu.

Potpis:

U Petrinji, 03. srpnja 2017.
